

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΣΕΛΤΖΟΥΚΙΔΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ ΕΝ ΣΥΡΙΑ.*

Σχέσεις πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους

Περὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκ τῶν Νεστοριανῶν ἀνεδείχθησαν σπο-
δαῖοι συγγραφεῖς, γράψαντες ἐν Συριακῇ κυρίως γλώσσῃ, ὁ Ἰωσήφ
bar Malkon μετονομασθεὶς Jesuyab κατὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ὡς
μητροπολίτου Νισίβεως (1190) συγγράψας καὶ ἀραβιστὶ πραγματεῖαν
περὶ πίστεως, ὁμιλίας καὶ ἐπιστολάς, ὁ Συμεὼν Shankelavaya καὶ
ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰωάννης bar Zoubi, ἀμφοτέροι συντάξαντες ἐκτὸς
φιλολογικῶν ἔργων καὶ ποιήματα ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Σπου-
δαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῶν Ἰακωβιτῶν συγγραφεῖς ὡς ὁ Ἰωάννης
Ἐπίσκοπος Χαρρὸν καὶ εἶτα Mardin καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Μεσοπο-
ταμίας (†1165) ἰδρυτῆς βιβλιοθήκης, ἀντιγραφεὺς πολλῶν συγγραμ-
μάτων καὶ ποιητῆς. Ἐν τινὶ ποιήματι ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Ἐδέσσης
(1144) ἠρονήθη τὴν ὑπαρξίν θείας προνοίας, προὐκάλεσε δὲ τὴν καθ'
ἑαυτοῦ ἐξέγερσιν τῶν Ἐπισκόπων. Ὁ γονιμώτερος τῶν Σύρων συγ-
γραφέων τῆς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἰάκωβος bar Salibi
(†1131) μετονομασθεὶς Διονύσιος κατὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ὡς
Ἐπισκόπου Marasch (1153). Μετετέθη εἰς τὰς Ἐπισκοπὰς Mabboug
καὶ Ἀμίδης (1166) συνέγραψε δὲ πλεῖστα συγγράμματα ἐν οἷς καὶ
ποιήματα¹.

Σπουδαιότερος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ ὁ Μέγας ἐπονομασθεὶς ἢ
Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου Χρονικοῦ. Καταγόμε-
νος ἐκ Μελιτηνῆς ἐμόνασεν ἐν τῇ παρ' αὐτῆ Μονῇ Barsauma, ἧς καὶ
κατέστη ἡγούμενος. Ἐκλεγείς δὲ Πατριάρχης τῶν Ἰακωβιτῶν ἐν ἔτει
1166 ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον τῷ
1199. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διακρίνεται τὸ Χρονικόν,

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 117.

1. R. Duval, *La Littérature syriaque*, Paris σ. 397. 40. A. Baum-
stark, *Geschichte der syrischen Literatur mit ausschluß der christlich
—palästinensischen Texte*, Bonn 1922, σ. 295—298. Περὶ τῆς καταστάσεως
τῶν μονοφυσιτῶν ἐν Ἐδέσῃ πρβλ. A. Bückler, *Aus der Geschichte der
jakobitischen Kirche von Edessa in der Zeit der Kreuzfahrer*, ἐν τῷ περ.
Oriens Christianus, X, 1935, σ. 124—139.

περιλαμβάνον ἀφήγησιν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ 1195. Ὁ Μιχαὴλ ἐξέθηκε μεροληπτικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὴν μέχρι τῆς Γ' Οἴκουμ. Συνόδου ἱστορίαν ὡς πηγὴν ἐχρησιμοποίησε τὸν Θεοδώρητον, διὰ τὴν μέχρι τοῦ Τιβερίου β' (582) τὸν Ἰωάννην Ἐφέσου καὶ τέλος ἐφεξῆς τὸν Διονύσιον Tell-Mahré, παρέχει δὲ ὡς εἶδομεν, ἐμμέσως πληροφορίας καὶ περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας'.

Μαθητῆς τοῦ Μιχαὴλ ὑπῆρξεν ὁ Θεόδωρος bar Wahboun, ὅστις ὁμως φαίνεται ὅτι ἦτο ὀρθόδοξος. Τῷ 1180 ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης ἐν Ἀμίδῃ, ἀλλ' ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐδρεύων Μιχαὴλ ἐπέτυχε τὴν καθάρσειν αὐτοῦ καὶ τὸν περιορισμὸν ἐν τῇ παρὰ τὴν Μελιτηνὴν Μονῇ Barsauma. Δραπειύσας ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἀρμενίαν, ἧς ὁ Βασιλεὺς Λέων ὠνόμασε Πατριάρχην τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ Ἰακωβιτῶν, ἀπέθανε δὲ τῷ 1193. Ὁ Βάρ Ἐβραῖος, ἐξ οὗ συνάγεται ἡ πληροφορία περὶ τοῦ δτι ὁ bar Wahboun δὲν ἦτο κυρίως μονοφυσίτης ἀλλ' ὀρθόδοξος, εἰπαιεὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ παιδείαν. Ἐγίνωσκε τὴν ἑλληνικὴν, συριακὴν, ἀρμενικὴν καὶ ἀραβικὴν, ἐκτὸς δὲ ἄλλων συγγραμμάτων συνέγραψε καὶ βιβλίον κατὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Μιχαὴλ ἐν ἀραβικῇ γλώσσῃ².

Ἄξιοσημείωτοι εἶναι αἱ περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην διεξαχθεῖσαι ἐνωτικαὶ ἀπόπειραι μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Ἰακωβιτῶν τῆς Συρίας. Ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένων εἶδομεν ὅτι οἱ Ἀρμένιοι δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν καταδικάσαν τὸν Μονοφυσιτισμὸν Δ' Οἴκουμ. Συνόδου ἐκτὸς τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἀπεδέχθη τὸν Μονοφυσιτισμὸν³. Ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ζ' αἰῶνος ἤρξαντο ἀπόπειραι πρὸς ἐνωσιν τῶν

1. A. D i a c o n o v, Ὁ Ἰωάννης Ἐφέσου καὶ τὰ ἐκκλησ. αὐτοῦ ἔργα, Περτρούπολις (ρωσιστὶ) 1908, σ. 281 ἐξ. Michel le Syrien. Chronique ed. J. B. Chabot I, σ. XXIII ἐξ. B a u m s t a r k, ἐνθ' ἀν. σ. 298—300. K. K r u m b a c h e r, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, Α, 819.20. J. B. C h a b o t, La Litterature Syriacque, σ. 125—127.

2. M i c h a e l l e S y r i e n, Chronique, ed. Chabot. III, 335. 382—388. 390—394. 406. 410. 418. B a h r e b r a e u s, Chronicon ecclesiasticum, Louvain 1872—7, I, 584 σημ. 4. R. D u v a l, La Littérature Syriacque, σ. 401.

3. M a l a c h i a O r m a n i a n, L' Église Arménienne, son histoire, sa doctrine, son régime, sa discipliue, sa liturgie, sa littérature, son présente, Paris 1910, σ. 27 ἐξ. Περὶ τῶν σχέσεων γενικῶς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Ἀρμενίων πρβλ. A. T e r — M i k e l i a n, Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zur byzantinischen von VI bis zum XIII Jahrhundert, Leipzig 1893.

Ἀρμενίων ἰδίως, ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Ἡρακλείου, ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν ΚΠόλεως Γερμανοῦ α΄, καὶ Φωτίου α΄. πρὸς ὃν ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀρμενίων Aschot ἀντήλλαξεν ἐπιστολάς. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ια΄ αἰῶνος οἱ Ἀρμένιοι φεύγοντες τοὺς Τατάρους μετέηγχαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν κέντρον εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν διατελοῦσαν Κιλικίαν. Καίτοι δὲ δὲν ἐπετυγχάνετο ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἱ Ἀρμένιοι, ἐξαιρέσει ὀρισμένων περιπτώσεων, διέκειντο φιλικῶς πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας, ἱκανοὶ δὲ τῶν Ἀρμενίων ὑπηρετοῦν καὶ ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν διοικητικαῖς θέσεσιν. Ἀρμένιοι τινὲς διεκροίθησαν καὶ ὡς δοῦκες (διοικηταὶ) Ἀντιοχείας, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὸν ι΄ καὶ ια΄ αἰῶνα. Ἐπὶ Ἀλέξειο τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν τῆς Θράκης εἶχον ἀπωσιθεὶ ἱκανοὶ Ἀρμένιοι, ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ καὶ Ἀρμενικὴ Μονή. Ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξιος ἔχεν ἀσχοληθεὶ περὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἀρμενίων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, συνέγραψε δὲ καὶ πραγματεῖαν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων¹.

Ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅτε ἀποκατεστάθη ἡ Ἑλληνικὴ κυριαρχία ἐν Κιλικίᾳ, ζωηροτέρα παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Ἰακωβιτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας². Ὁ δούξ (διοικητὴς) τῆς Κιλικίας Ἀλέξιος Ἀξοῦχ συναντηθεὶς ἐν ἔτει 1165 μετὰ τοῦ Νερσῆ Ἀρμενίου Ἐπισκόπου Μοψουεστίας Ἀδελφοῦ δὲ τοῦ Ἀρμενίου Καθολικοῦ Γρηγορίου γ΄. Pahlavouni (1113—1166) ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὰς μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας δογματικὰς διαφοράς. Ὁ Νερσῆς ὑπέβαλε ταύτας γραπτῶς, διεβίβασε δὲ αὐτὰς πρὸς τὸν Βασιλέα ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχ μετὰ τῆς γνώμης ὅτι οἱ Ἀρμένιοι εὐμενῶς διάκινετται πρὸς τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ Βασιλεὺς ἔγραψε τότε διὰ τινος Χριστοφόρου πρὸς τὸν Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ὅπως ἀποστείλῃ τὸν Νερσῆν εἰς ΚΠολιν πρὸς συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἐνώσεως. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἀπέθανεν μὲν ὁ Γρηγόριος διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Νερσῆς ὡς Καθολικὸς (Νερσῆς δ΄ Schimorhali 1166—1173), ὅστις καὶ ἀπήντησε πρὸς τὸν Βασιλέα ἐκφράζων σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τῆς ἐνώσεως. Τότε ὁ Βασιλεὺς ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Κα-

1. Λόγος τοῦ μεγάλου Βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἐκδοθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς Ἀρμενίους, δοξάζοντας κακῶς μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ, ἐν **Δ. Π. Κωνσταντίας**, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, Πετροῦπολις 1891, σ. 116 ἐξ.

2. Πρβλ. F. Chalandon, Jean II Comnène et Manuel I Comnène, σ. 654 ἐξ. M. Ormanian, ἔνθ' ἀν. σ. 49 ἐξ. **Κωνσταντίου α΄. τοῦ ἀπὸ Συναίου Πατριάρχου ΚΠ.** Ὑπόμνημα περὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀσυμφωνίας, Ἐν ΚΠόλει 1850 καὶ ἐν **Θεοδώρου Ἀριστοκλέους**, Κωνσταντίου α΄. τοῦ ἀπὸ Συναίου Πατριάρχου ΚΠ. Βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες, Ἐν ΚΠόλει 1866, σ. 81 ἐξ.

θολικὸν Νεροσὴν τὸν θεολόγον Θεωρειανὸν μοναχὸν (τὸν ποτὲ Μάγιστρον Λυσίαν) καὶ τὸν ἡγούμενον τῆς παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν Ἀρμενικῆς Μονῆς Ἰωάννην Ἀτμανον. Τῇ 15 Μαΐου 1170 ἡ πρεσβεία αὐτὴ ἀφίκετο εἰς τὰ ὄρια τῆς Κιλικίας (Ρωμαίων Κουλαῖ, κατὰ τὸν Θεωρειανόν, Ρούμ-καλὲ) ἔνθα συνήντησε τὸν Καθολικὸν περιστοιχοῦμενον ὑπὸ ἱκανῶν Ἀρμενίων Ἐπισκόπων. Ὁ Πατριάρχης τῶν Ἰακωβιτῶν Μιχαὴλ ἀπέστειλε πρὸς παρακολούθησιν τῆς συζητήσεως Ἰωάννην τινά. Ὡς βάσις τῆς συζητήσεως ἐχρησίμευσεν ἡ ἀποστάλεις πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολὴ τοῦ Νεροσῆ. Ὁ Θεωρειανὸς ἀπεδείχθη κατὰ τὴν συζήτησιν βαθὺς γνώστης τῆς Θεολογίας ἐν γένει καὶ τῶν δογματικῶν καὶ λειτουργικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἄριστα ἀναπτύξας καὶ διατυπώσας αὐτάς. Ὁ Νεροσῆς ἐφάνη πεισθεὶς, ἔγραψε δὲ καὶ σχετικὴν πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολὴν διὰ τοῦ ἐπανακάμψαντος εἰς ΚΠολιν Θεωρειανοῦ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1170, ἐπισυνάψας αὐτῇ καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν, ἐν ἧ ἔλεγεν ὅτι ἡ ἔνωσις συναντᾷ μεγάλας δυσχερείας παρὰ τῷ ἄρμενικῷ Κλήρῳ καὶ ὅτι ἔδει τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως νὰ λυθῆ ἐν Συνόδῳ. Ταυτοχρόνως ἔγραψαν καὶ οἱ Ἰακωβίται πρὸς τὸν Βασιλέα πέμπαντες πρὸς αὐτὸν ὁμολογίαν τῆς ἑαυτῶν πίστεως. Ὁ Βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ἐκ νέου τὸν Θεωρειανόν, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1171, κομίζοντα ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως Μιχαὴλ γ. (1170—1160) διάφορα γράμματα πρὸς τοὺς Ἀρμενίους καὶ πρὸς τοὺς Ἰακωβίτας. Ὁ Βασιλεὺς ἐξέφραξε μεγάλην χαρὰν πρὸς τὸν Νεροσὴν διὰ τὰς ἐνωτικὰς διαθέσεις αὐτοῦ καὶ ἐδήλου ὅτι ἔσπευγε τὴν συγκρότησιν Συνόδου πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἐνώσεως.

Ἄλλ' εἶχεν ἤδη ἐξεγεσθεῖ ὁ ἄρμενικὸς Κλήρος κατὰ τοῦ Νεροσῆ, ὑποπεύων αὐτὸν ὡς προδότην τῆς ἄρμενικῆς πίστεως, τὰς ὑποψίας δ' ἐνίσχυσεν ὁ Θεωρειανὸς ἐπιδείξας κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας συζητήσεις τὸ ἰδιαίτερον πρὸς τὸν Βασιλέα γράμμα τοῦ Νεροσῆ. Οἱ Ἀρμένιοι ἐφαίνοντο ἀνένδοτοι εἰς οἰανδήποτε ὑποχώρησιν, οὐχ ἤττον ἔγραψεν ὁ Νεροσῆς πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως ὅτι ἐπιθυμεῖ διακαῶς τὴν ἔνωσιν καὶ ὅτι θὰ προσπαθήσῃ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἄρμενικοῦ Κλήρου.

Ποῖν ἦ ὁ Θεωρειανὸς ἐπιστρέψῃ εἰς ΚΠολιν, ἐθεώρησε καλὸν νὰ συζητήσῃ καὶ προσωπικῶς μετὰ τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν Μιχαὴλ, πρὸς ὃν ἐκόμιζε καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλέως Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Μετὰ τὰς ἀρχαιοτέρας ἀπολείρας πρὸς ἔνωσιν τῶν Συρίων Ἰακωβιτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπανελήφθησαν αἱ ἀποπειραὶ κατὰ τὸν 1. αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ Βασιλεὺς Νικηφόρος Φωκάς, ὡς εἶδομεν, προσεκάλεσεν εἰς ΚΠολιν τὸν Σύρον Πατριάρχην τῶν Ἰακωβιτῶν Ἰωάννην, ἀνέστηκε δὲ εἰς τὸν Πατριάρχην ΚΠ. Πολύευκτον ὅπως ὀδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Μακρὰ συζητήσεις διεξήχθησαν, ἀλλ' ὁ Σύρος ἔμεινεν ἀμετάπειστος. Μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ὀδηγήθη καὶ πάλιν εἰς ΚΠολιν ὁ τότε Σύρος Πατριάρχης μετὰ ἕξ Ἐπισκόπων. Καὶ τρεῖς μὲν

τούτων μετὰ τὰς γενομένας συζητήσεις ἐκλονίσθησαν, ἀλλ' οἱ λοιποὶ ἐνέμειναν εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν, ἀπεμακρύνθησαν δὲ εἰς ἑλληνικὰς Μονάς. Παρὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας, ὁ Θεωρειανὸς ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ δοκιμάσῃ νέαν ἀπόπειραν ἐνώσεως τῶν Σύρων Μονοφυσιτῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μετέβη εἰς Κεσὸν τῆς Μεσοποταμίας, ἀλλ' ἐκεῖ ἔμαθεν ὅτι Ἐμίσης τις ἠμπόδιζε τὴν προσωπικὴν του συνάντησιν μετὰ τοῦ Ἰακωβίτου Πατριάρχου. Τότε ὁ Θεωρειανὸς ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, ἀπαντήσας δὲ ὁ Πατριάρχης ἀπέστειλεν ἐκθεσιν πίστεως, ἑλληνιστὶ συντεταγμένην, διὰ τινος μοναχοῦ Θεοδώρου, εἰς ὃν ἀνέθηκε καὶ νὰ συζητήσῃ μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Θεόδωρος ἀρίστα γινώσκων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπεστήριξε μετὰ πολλῆς δυναμείας λόγῳ τὸ δόγμα τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ἀρυσθεῖς ἐπιχειρήματα καὶ ἐκ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Θεωρειανὸς ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ, θαυμάζων τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τὴν ἐπιχειρηματικότητα τοῦ Ἰακωβίτου μοναχοῦ, «ἐκ βορβόρου μύρον ἀντλεῖν οὐδέποτε ἠκούσθη».¹ Ἡ συζήτης ἀπέβη ἄπρακτος, ὑπεσχέθησαν δὲ μόνον οἱ Σύριοι μονοφυσῖται ὅτι ἔμελλον ν' ἀποστείλωσιν εἰς ΚΠολιν εἰδικὴν ἀποστολήν διὰ τὰς συζητήσεις περὶ ἐνώσεως, ὅταν θὰ ἔπραττον τοῦτο καὶ οἱ Ἀρμένιοι.

Ὁ Θεωρειανὸς ἐπανακάμφας εἰς ΚΠολιν, ἐξέθηκε λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν ἀποστολήν αὐτοῦ καὶ τὰς συζητήσεις μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Ἰακωβιτῶν, ἡ δὲ ἐκθεσις αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν πηγὴν πρὸς γνῶσιν τῆς ἀποδείρας ἐκείνης πρὸς ἐνωσιν τῶν ἑτεροδόξων μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.² Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐξηκολούθησε τὰς προσπαθείας, πολλῶ μᾶλλον ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Νερσῆ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων Γρηγόριος δ'. Vagha (1173—1193) ἐν ἔτει 1176 ἀπέστειλεν εἰς ΚΠολιν τὸν ἀρχαῖον διδάσκαλον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον διὰ τὴν διεξαγωγὴν νέων συζητήσεων. Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς πολεμῶν τότε πρὸς τοὺς Τούρκους τοῦ Ἰονίου ἐβράδυνε νὰ ἀπαντήσῃ. Μόλις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1177 ἀπήντησε, συγκαίρων τῷ Καθολικῷ τῶν Ἀρμενίων ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ αὐτοῦ πρὸς ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ προτείνων τὴν συγκρότησιν Συνόδου. Ὁμοίως ἔγραψε καὶ ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως Μιχαὴλ γ'. Καὶ συνεκάλεσε μὲν ὁ Καθολικὸς τῶν Ἀρμενίων Σύνοδον ἐν τῇ πόλει Hromgla μετὰ διετίαν (1179), ἀλλ' οἱ συνελθόντες Ἀρμένιοι ἐπέμειναν εἰς τὸ δόγμα τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ ἔγραψαν δὲ πρὸς τὸν Βασιλέα Μανουὴλ Κομνηνόν, ὅστις ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ (24 Σεπτεμβρίου 1180) ἐτελεύτησε τὸν βίον. Ἀπόπειραι ἐνώσεως ἐγένοντο καὶ βραδύτερον, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος.³

Περὶ τὸ 1185 ὁ ἑλληὴν μοναχὸς Ἰωάννης Φωκᾶς μεταβαίνων πρὸς

1. Πατρ. Migne 133, σ. 119.

2. Θεωρειανοῦ ὀρθοδόξου, Διάλεξις πρὸς τὸν Καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων Πατρ. Migne 133, 120 ἐξ. Περὶ σχετικῶν ἀρμενικῶν πηγῶν ἴδε F. C h a l a n d o n, ἐνθ' ἄν. σ. 656 ἐξ.

3. F. C h a l a n d o n, ἐνθ' ἄν. σ. 659—660.

προσκύνησιν τῶν Ἀγίων Τόπων ἐπεσκέφθη τὴν Ἀντιόχειαν καὶ μετὰ λύπης, ἀλλ' ἀριστοτεχνικῶς, περιέγραψε τὸ κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους μεγαλεῖον καὶ τὴν σύγχρονον κατάστασιν, διὰ τῶν ἑξῆς «Ἦν ἄρα ὅτε καὶ ἦν ἡ περὶ τὸν Ὀρόντην Θεούπολις Ἀντιόχου, μεγέθει θεάτρων, στοῶν καλλοναῖς καὶ ναῶν ἀφιδρῦμασι, πλήθει τε πολιτῶν καὶ πολυολβία χρημάτων βρενθιῶσα καὶ λαύρως ὑπερκειμένη τῶν τῆς Ἀνατολῆς σχεδὸν πασῶν πόλεων. Ἀλλὰ χρόνος καὶ βάρβαρος χεῖρ ταύτης τὸν ὄλβον ἠφάνισε, κἄν ἔτι περιastroάπτει πυργώμασιν, ἐπάλλεων τε ἰσχυῖ, εὐανθία λειμώνων καὶ περιστοιχιζομένων ὑδάτων κελαρυσμοῖς, ἡρέμα πως διαχεομένου τῆ πόλει τοῦ ποταμοῦ καὶ περιζωννύοντος καὶ ὑγραῖς ἐπαφαῖς περιπλεκόμενου τῶν πυργωμάτων αὐτῆς. Ἔτι δὲ τῆς ἐκ τῆς Κασταλίας πηγῆς διαφερόντως ἀρδευομένου νάμασι, κρουνηδὸν περιρροούμενου καὶ ταύτης τοῦ ρεῖθρου καὶ συχναῖς ἀμαρῶν χοαῖς τὸ ἅπαν περιχέοντος ἄστου καὶ τοῦτο τοῖς χεύμασι καταπλύνοντος δαψιλεῖα χειρὸς καὶ μεγαλοψυχία τοῦ τῆς πόλεως οἰκιστοῦ ἐκ τῶν πηγῶν μετοχτετευθέντος τοῦ νάματος διὰ τῶν ὁρέων μέχρι τῆς πόλεως. Ἐντεῦθεν τὸ περιβόητον τῆς Δάφνης προάστειον παντοίων φυτῶν περιστεφανοῦται ἀναδρομῇ καὶ τὸ Θαυμαστὸν ἔστιν ὄρος, οὗ πολιστῆς ὁ θαυμασίος Συμεῶν. Τούτοις ὁμορεῖ τὸ Μαῦρον ὄρος καὶ ὁ Σκόπελος, ἐν οἷς πάλοι μὲν πολλοὶ θεοφιλεῖς ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐκζητήσαντες εὖρον, καὶ νῦν τῶν σωζομένων εἰσὶ καὶ τὰς λόχμας τῶν αὐτῶν οἰκοῦσιν ὁρέων, ἐκεῖνου τῆς καλλονῆς ἐφιέμενοι. Ἡ δὲ Κασταλία πηγὴ μέσον δύο βουνῶν ἀποθρῶσκουσα ἐκ τῶν προπόδων τοῦ πρὸς θάλασσαν ἐνὸς ἀπενεύαντος, ἐξαίσιόν τι νᾶμα χαυδὸν ἀπορεύεται, ἐν ἧ καὶ στοὰ παμμεγέθης ὁρᾶται, περιοροφοῦσα τὰ τῆς πηγῆς νάματα, ἀφ' ἧς τὸ ὕδωρ πλησίμως ἀποπνύμενον δυσὶ περισχίζεται χεύμασι. Καὶ τὸ μὲν διαμαρνεύμενον ἐν ὑψιβάμοσιν ὄχετοῖς καὶ ἐναέριος γενόμενος ποταμὸς, ἐξ ὑπερδεξίων τῆ πόλει περιφοιτᾷ τὸ δὲ τοῖς ἐπ' ἀριστερᾷ τῆ πηγῆ πεδιάζει πελαγίζον, ἐπιλιμνάζει τοῖς ἔλεσι καὶ ἄλλων τὸν τῆς Δάφνης ἐπάρδει λειμῶνα καὶ ταῖς τοῦ Ὀρόντου ἐξ εὐδνύμων ροαῖς ἐπιμίγνυται. Τὸ δὲ Θαυμαστὸν ὄρος μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης λοφούμενον, ἐξαίσιόν τε χρῆμα καὶ ὀφθαλμῶν ἀγλαία τοῖς ἐντυγχάνουσι βλέπεται, μεθοριάζον γὰρ τὴν τε πόλιν καὶ τὴν Ρωσσὸν ἐξ ἑκατέρων αὐτοῦ τῶν μερῶν τὸ ὄρος ἔχει τὸν Σκόπελον καὶ τὸν λεγόμενον Κούκασον. Ὁ δὲ ποταμὸς Ὀρόντης εἰλιγμῶν ἀπειρῶν περιδινησεί περὶ τοὺς πρόποδας ῥεεῖ τοῦ ὄρους καὶ τῆ θαλάσση τὸ ρεῖθρον ἐκπτύει». Περαιτέρω περιέγραψεν ὁ Φωκᾶς μετὰ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος τὴν τοποθεσίαν τοῦ κίονος τοῦ ἁγ. Συμεῶν Στυλίου τοῦ νέου ἐν τῷ Θαυμαστῷ ὄρει. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως αὐτοῦ καταφαίνεται ὅτι ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐποχὴν μοναχοὶ ἐν τῷ Θαυμαστῷ ὄρει.

1. Ἀρχαία... Ὀδοιπορικὰ ἢ προσκυνητάρια τῆς Ἁγίας Γῆς, ὑπὸ Κλεόπα Καικιλίδου καὶ Ἰωάννου Φωκυλίδου σ. 438—449. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ ἀναγραφόμενων τοποθεσιῶν πρβλ. R. D u s s a u d, Topographie historique de la Syrie antique et médiévale, σ. 440—441. Κατὰ τὸν Dussaud ὁ Σκόπελος καὶ ὁ Κούκασος ἔκειντο πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀντιοχείας.

Συμμετοχὴ ἐν τοῖς γενικοῖς ἐκκλησ. ζητήμασι.

Προκειμένου περὶ τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας κατὰ τὸ 1184 μνημονεύεται Πατριάρχης Ἡλίας, φονευθεὶς ὡς λέγεται μῆνας τινὰς μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὑπὸ τῶν φράγκων, ἀλλὰ τὰ κατ' αὐτὸν εἶναι ἀνεξηκροβίωτα¹. Ἐπὶ ἱκανὰ δὲ ἔτη ἀπουσίαζον οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι ἔξ Ἀντιοχείας, διαμένοντες ἐν ΚΠόλει, ὡς ὁ Θεόδωρος Βαλασαμῶν (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1185/1191—μετὰ τὸ 1195). Ὁ Θεόδωρος ἦτο Κωνσταντινουπολίτης τὴν πατρίδα, τυχὼν δὲ λαμπρᾶς παιδείουσεως, εἰσηλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου. Ἐχειροτονήθη Διάκονος καὶ ἐτιμήθη διὰ τῶν ἀξιομάτων τοῦ Νομοφύλακος ὡς καὶ τοῦ Χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἦσχολεῖτο δὲ ἰδίως περὶ τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν ἱερῶν κανόνων. Κατὰ πρόσταγμα τοῦ Βασιλέως Μανουὴλ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως Μιχαὴλ γ' (1170—1177) συνέγραψε σχόλια εἰς τὸν Νομοκάνονα τῶν ιδ' τίτλων, δι' ὧν σχολίων ἐξήγησε νὰ ἐναρμονίσῃ τοὺς πολιτικοὺς νόμους πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας². Εἰδικώτερον δὲ ἔγραψεν ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα εἰς τοὺς ἱεροὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς κανόνας, ὡς καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῶν Πατέρων³. Ὡσαύτως συνέγραψε διαφόρους κανονικὰς μελέτας⁴. Ὅτε δὲ περὶ τὸ 1195 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μάρκος γ' (1180—1209) ἐπεσκέφθη τὴν ΚΠολιν ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Θεόδωρον Βαλασαμῶνα ἐξήκοντα ἔξ ἐρωτήματα ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων κανονικῆς καὶ γενικῶς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως, εἰς ἃ ἀπήτησεν ὁ Θεόδωρος⁵. Τοῦτου διεσώθησαν καὶ τινὰ ἐπιὼς καὶ στίχοι εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γεώργιον τὸν Σιφιλίνον (1191—1198)⁶ ἐφ' οὗ συνέπεσεν ἡ ἀκμὴ καὶ δρασίς τοῦ Θεοδώρου Βαλασαμῶνος ὡς Πατριάρχου Ἀντιοχείας⁷.

Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς λατῖνος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἀμαλάρχος ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἦρε τὴν κατ' αὐτῆς ἐπιβληθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ἀπαγόρευσιν (interdictum), ἀλλὰ νέας προὐκάλεσεν ἔριδας πρὸς τὰς πολιτικὰς Ἀρχάς, ἅτε προστα-

1. Ὁ Ἡλίας ἄγνωστος παρὰ Le Quien, II, 760 καὶ Ouspensky, σ. 84. παρὰ δὲ **Κωνσταντίω**, σ. 133 πρὸ τοῦ Ἡλία παρεμβάλλεται ἀνύπαρκτος πατριάρχης Θεοδόσιος γ'. ὡς καὶ πρὸ τοῦ Θεοδώρου Βαλασαμῶνος, ἀνύπαρκτος Χριστοφόρος β'.

2. Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Ράλλη καὶ Ποτλῆ τομ. Α'.

3. Σύνταγμα, τομ. Β' καὶ Γ'.

4. Σύνταγμα, Δ, 497 ἔξ.

5. Αὐτόθι, Δ', σ. 447—496 Πρβλ. **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, σ. 555 ἔξ.

6. Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, Α, σ. 1—4.

7. Μετὰ τὸν Θεόδωρον μνημονεύονται Πατριάρχαι Ἰωακείμ καὶ Ἱερόθεος, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἐντελῶς ἀνυπάρχον προσώπων, Le Quien, Oriens Christianus, II, 761. Ouspensky, σ. 84—85. **Κωνσταντίος**, σ. 134.

τευούσας τὸν ἑλληνικὸν Κλήρον, ἀπέθανε δὲ τῷ 1196. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ λατῖνοι Πατριάρχαι Ἀντιοχείας ἐξηκολούθησαν ἐρίζοντες καὶ δι' ἄλλους μὲν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, ἕως οὗ ὁ ἡγεμὼν Βοημοῦνδος δ' ἀποκατέστησε τὸν ὀρθόδοξον Ἕλληνα Πατριάρχην εἰς τὸν θρόνον Ἀντιοχείας Συμεῶν (πρὸ τοῦ 1206—μετὰ τὸ 1235) ὅπως ἀποκτήσῃ τὰς συμπαθείας τῶν ἑλλήνων ὑπηκόων του. Ὁ τότε λατῖνος Πατριάρχης Πέτρος Αηγουλεμε ἀφόρισε τὸν Βοημοῦνδον, ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Λέοντος γ' προὐκάλεσε στάσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ (1208). Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος κατατείλας τὴν στάσιν καὶ ἐκδιώξας τοὺς εἰς Ἀντιόχειαν εἰσβαλόντας Ἀρμένιους, συνέλαβε τὸν λατῖνον Πατριάρχην καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν ἐν σκοτεινῇ εἰρκτῇ, ἐν ἣ ὁ Πέτρος οἰκτρῶς ἐτελεύτησε τὸν βίον (8 Ἰουλίου 1208)¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ μέγισται ἐπῆλθον μεταβολαὶ ἐκ τῆς παρεκτροπῆς τῶν Σταυροφοριῶν τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Ἦδη μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Σταυροφορικῆς ἡγεμονίας ἐν Συρίᾳ οἱ Σελτζουκίδαι ἀπεπείραθῆσαν νὰ καταλύσωσιν αὐτήν. Τῷ 1144 ὁ σουλτάνος τῆς Μουσούλης Ἐμαεδδὴν Ζεγκὶ κατέλαβε τὴν Ἔδεσαν τὸ πρῶτον, μετὰ διετίαν δὲ κατέκτησεν αὐτὴν παρὰ τῶν ἐπιστρεψάντων εἰς αὐτὴν λατῖνων ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νερούεδδίν. Τὸ γεγονός τοῦτο προὐκάλεσε τὴν Β' Σταυροφορίαν (1147—1149) ὑπὸ τοὺς Βασιλεῖς τῆς Γερμανίας Κονράδον γ' καὶ τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον ζ'. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1148 ἐπολιόρησαν οὗτοι τὴν Δαμασκόν, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ Ἐμίρου Μοῦν Ἐδδίν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, ἡ δὲ Σταυροφορία ἐκείνη ἀπέτυχε. Ἐνθαυρονηθέντες οἱ Σελτζουκίδαι κατέλαβον ἐλικάρους θέσεις ἐν Συρίᾳ Αἰγύπτῳ καὶ Μικρῇ Ἀσίᾳ, τῷ δὲ 1187 ἔπεσε ἡ Ἱερουσαλήμ εἰς χεῖρας τοῦ σουλτάνου τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου Σαλαδδίνου, κουρδικῆς καταγωγῆς. Συνεπεία τούτου προὐκλήθη ἡ Γ' Σταυροφορία ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον Βαρβαρόσσαν, τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον Αὔγουστον καὶ τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδον Λεοντόκαρδον ἐπικαλούμενον. Ὁ πρῶτος ὅμως τούτων ἐπὶ γῆ ἐν Κιλικίᾳ, διερχόμενος τὸν ποταμὸν Καλύκανδον, ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐρίσας πρὸς τὸν Ριχάρδον ἐπέστρεψεν ἄπρακτος, τέλος δὲ ὁ Ριχάρδος τῆς Ἀγγλίας, διὰ θαλάσσης μεταβὰς εἰς Συρίαν, κατέλαβε τὴν Κύπρον καὶ ἀνεκηρύχθη Βασιλεὺς αὐτῆς, μόνος δὲ διεξαγαγὼν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Σαλαδδίνου ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτὸν (1192). Κατὰ τὴν συνθηκολογίαν ἐκείνην ἡ Ἱερουσαλήμ μετὰ τῆς Παλαιστίνης παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σαλαδδίνου, τὰ παράλια φρούρια τῆς Συρίας ἐκράτουν οἱ Σταυροφόροι, ἡ Ἀντιόχεια δὲ καὶ ἡ Τρίπολις ἀπληλευθεροῦντο. Μετὰ τινα ἔτη ἐκινήθη ἡ Δ' Σταυροφορία, ἀλλὰ, δυστυχῶς, οἱ λεγόμενοι Σταυροφόροι ἀντὶ νὰ στραφῶσι κατὰ τῶν ἐν Συρίᾳ, Παλαιστίνῃ καὶ Αἰγύπτῳ μουσουλμάνων ἐστράφησαν κατὰ τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου,

1. C. Karalevskij, ἔνθ' ἀν. σ. 617—8. Περὶ τῶν λοιπῶν λατῖνων πατριαρχῶν ἴδε Αὐτόθι, σ. 622 ἑξ.

ἦν καὶ διέλυσαν, καταλαμβάντες τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διανεμηθέντες μετὰ τῶν Ἑνετῶν τὰς Ἐπαρχίας αὐτῆς. Μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο ἰδρύθησαν διάφορα ἑλληνικὰ Κράτη, ὧν τὸ τῆς Νικαίας ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν ἔμελλε, μικρὸν κατὰ μικρὸν, ν' ἀνασυντάξῃ τὰς δυνάμεις τῆς διαλυθείσης Αὐτοκρατορίας καὶ ν' ἀνακτήσῃ τὴν ΚΠολιν.

Οὕτω δὲ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀντιοχείας εὗρε καὶ πάλιν ἰσχυρὸν ἔρεισμα τὸ ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Νικαίας. Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Συμεὼν, ὡς εἶδομεν, εἶχεν ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀντιόχειαν διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Βοημούνδου. Ἄλλ' ὁ Πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος γ' (1198—1215) εἰδοποίησε διὰ τοῦ λατινοῦ Πατριάρχου τῆς Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκδώσῃ κατ' αὐτῶν ἀφορισμόν, ἐὰν δὲν ἔξειδώκον τὸν «σχισματικὸν» Πατριάρχον Συμεὼν. Παρὰ τὰς ἀπειλὰς ὅμως ταύτας ὁ Συμεὼν ἔμεινεν ἐν Ἀντιοχείᾳ μέχρι τοῦ 1214 ὅτε ἔφυγεν εἰς Νίκαιαν, καταφυγὼν ἐπὶ μικρὸν πρὸς τοὺς Ἀρμένιους τῆς Κιλικίας, ὧν ὁ ἡγεμὼν ὑπεστήριζεν αὐτόν. Πρὸς τὸν Ἀρμένιον ἡγεμόνα ὁ Πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος γ' γράφων παροτρύνει διὰ τὴν πρὸς τὸν «σχισματικόν» Πατριάρχον Ἀντιοχείας ὑποστήριξιν καὶ διότι ἐσκόπει ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτόν ἐν Ταρσῷ ἧς ὁ ἔλληνας Ἱεράρχης εἶχεν ἀποθάνει. Τοῦ Πατριάρχου Συμεὼν γίνεται μνεία τῷ 1234 ὑπὸ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Πατριάρχου ΚΠόλεως Γερμανοῦ β' (1222—1240) ἐν συζητήσει πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Πάπα Ρώμης¹. Μετὰ τὰς συζητήσεις ἐκείνας συνήλθε τῇ 24 Ἀπριλίου 1234 ἐν Νυμφαίῳ Σύνοδος πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, μετέσχε δὲ τῆς Συνόδου καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Συμεὼν. Τὰς ἐν αὐτῇ συζητήσεις παρηκολούθησε καὶ ὁ Βασιλεὺς, ἀλλ' αὐταὶ ἀπέβησαν ἀκαρποὶ, ἔνεκα τῶν ἀξιώσεων τῶν λατινῶν καὶ τῆς ἐπιμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ Filioque, τῶν ἀζύμων καὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός². Ὁ Πατριάρχης Συμεὼν συμμετέσχε καὶ τῆς ἐν Λαμπράκῳ Συνόδου ἐν ἔτει 1235. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἀνεγνώρισε μὲν τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἀπένειμε δὲ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τορνόβου

1. *Νικηφόρου Βλεμμύδου*, ἐκ τῆς τῶν κατ' αὐτόν διηγήσεως, ἐν Α. Δημητρακοπούλου, Ἐκκλησιολογία, Βιβλιοθήκη, Α. 380—386. *Α. Ζοιρναβίου*, Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, μεταφρ. Εὐγενίου Βουλγάρου, Ἐν Πετροπόλει 1797, Β. 556—595. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio XXIII, 279—307.

2. *Α. Π. Κεραμέως*, Ἀνέκδοτος Συνοδικὸς ὕμνος θεσπισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Νυμφαίῳ συγκροτηθείσης Συνόδου, «Ἐκκλησιολογία» ΚΠ. Γ'. 1882—3, σ. 66 ἐξ. *Ἀδὰμ Ζοιρναβίου*, ἐνθ' ἄν. Β, 554—61. *Α. Δημητρακοπούλου*, Ἐκκλησιολογία, Βιβλιοθήκη Α, 361 ἐξ. Mansi, XXIII, 268 ἐξ. *Σπ. Λαγοπάτη*, ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως—Νικαίας Γερμανὸς β'. Ἐν Τριπόλει 1914, σ. 114 ἐξ. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἀπόπειρα ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς φραγκοκρατίας ἐν ΚΠόλει, «Θεολογία» Ἀθηνῶν, ΙΔ'. 1936, σ. 19. Ποβλ. τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

τιμῆς ἔνεκεν τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου¹. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Συμεὼν εἶχε λάβει ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀνακτήσει τὸν θρόνον αὐτοῦ². Φαίνεται δὲ ὅτι μετὰ μικρὸν ὁ Πατριάρχης Συμεὼν, ἐν Νικαίᾳ ἔτι εὐρισκόμενος, ἐτελεύτησε τὸν βίον, χωρὶς νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀντιόχειαν.

Ἐκεῖ οἱ λατινοὶ Πατριάρχαι ἐξηκολούθουν διεκδικοῦντες τὸν θρόνον καὶ πολεμοῦντες τοὺς Ἕλληνας Πατριάρχας. Κατὰ λατινικὰς εἰδήσεις ὁ διαδεχθεὶς τὸν Συμεὼν Πατριάρχης Δαυὶδ (-μετὰ τὸ 1235) ἐνωθεὶς μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀποκατεστάθη ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὄντος τότε ἐκεῖ καὶ λατίνου Πατριάρχου. Οὗτος ὁμως ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ εἰς τὴν Δύσιν, διότι ὁ κατὰ τὰ 3/4 ἑλληνικὸς πλῆθυσμός τῆς Ἀντιοχείας προσετέθη εἰς τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην, καίτοι προσκείμενον εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, καταφρονήσας τοῦ λατίνου Πατριάρχου. Ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν Δαυὶδ εἶναι ἀβέβαια³. Ὁ μετ' αὐτὸν Ἕλληνα ὀρθόδοξος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Εὐθύμιος Α' (πρὸ τὸ 1258—1273) πολλάκις ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ παρῶντος λατίνου Πατριάρχου καὶ ἔξορισθεὶς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Ἀντιοχείας, τῷ 1260 ἠδυνήθη νὰ ἐγκαταστῇ ἐν τῷ θρόνῳ. Ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν Ἀντιόχειαν, ἕνεκα τῶν παρὰ τῶν λατίνων καταπιέσεων⁴.

Ἐτη τινὰ πρότερον διεξήχθη ἡ Ε'. Σταυροφορία, στραφῆσα κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπολήξασα τὴν προσωρινὴν κατάκτησιν τῆς Δαμιέτης (6 Νοεμβρίου 1919) ἐπικολούθησεν ἡ ΣΤ' ὑπὸ τὸν Φρειδερίκον Β' τῆς Γερμανίας, ἡ Ζ' ὑπὸ τὸν Λουδοβίκον Θ' τὸν ἐπικληθέντα Ἅγιον τῆς Γαλλίας, ἀποτυχόντα καὶ αἰχμαλωτισθέντα. Ὁ Λουδοβίκος μετέσχε καὶ τῆς Η'. Σταυροφορίας, ἀλλὰ πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἐκστρατεῖαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ στερεώσωσι τὰ χριστιανικὰ Κράτη τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, πολλῶ μᾶλλον ὅτι Τάταροι ἢ Μογγόλοι ὑπὸ τὸν Τιγκισχάν (†1227) κατέκλυσαν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ τὰς Ἐπαρχίας ἐκεῖνας

1. Γεωργίου Ἀεροπολίτου, Χρονικόν, Πατρ. Migne ἑλλ. 140, 1057. V. Vasilievsky, Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ Τσάρου Ἰωάννου Ἀσέν Β' ἐν ἔτει 1235 (ρωσιστὶ) ἐν τῇ Ἐφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας Ἐκκλησιαστικῆς (ρωσ.) Ἀρχαῖος 1885, σ. 209—210. M. Spinka, A. History of Christianity in the Balkans, Chicago 1933, σ. 111.

2. V. Vasilievsky, Ἐνθ' ἀν. σ. 266—227. Kurtz, Georgios Bardanes, Metropolitte von Kerkyra, ἐν Byzantinische Zeitschrift XV, 1906, σ. 603—613.

3. Ὁ E. Rey, Ἐνθ' ἀν. 399—400 ἀναγράφει τὰ γεγονότα ταῦτα, ἄνευ ἀποδείξεώς τινος, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ C. Karalevskij, Ἐνθ' ἀν. III, 618—619.

4. H. Dellaport, Lettres des Chrétiens de Terre Sainte à Charles d'Anjou, ἐν Revue de l' Orient latin, 1894, σ. 321.

εἶτα δ' ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ρωσσίαν καὶ πρὸς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην. Οἱ δὲ Μαμελοῦκοι τῆς Αἰγύπτου ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν ἐπεξετείνοντο πρὸς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν. Τῷ 1244 κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἠπέλιψαν δὲ νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀντιοχείας ἐδέχθη τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τατάρων πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' ὁ δι' ἐπαναστάσεως κηρυχθεὶς Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου Μαμλοῦκος Βεΐbars el Bondogdary (1260—77) ἐστράφη κατ' αὐτοῦ, κατέλαβε τὸ Χαλέπιον (1261) ἐδήλωσε τὴν ὑπαίθρου χωρᾶν, καὶ ἔκαυσε τὸν ἐν Σελευκείᾳ στόλον τῶν Σταυροφόρων (1262). Τῷ 1263 κατέστρεψε τὸν ναὸν τῆς Ναζαρέτ καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Πτολεμαίδος. Μετὰ πενταετίαν (1268) καταλαβὼν τὴν πόλιν τῆς Ἰόππης μετὰ δωδεκάωρον πολιορκίαν, ὥρμησε κατὰ τῆς Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Μετὰ τριημέρους διαπραγματεύσεις ἡ πόλις παρεδόθη (19 Μαΐου 1268). Τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἐφονεύθη ἢ ἠχμαλωτίσθη, ὀκτακισχίλιοι ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιά ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι ἐν Αἰγύπτῳ.

Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ τελευταῖος λατίνος Πατριάρχης Ἀντιοχείας, Χριστιανὸς ὀνόματι. Μετ' αὐτὸν δ' ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ τῶν παπῶν Ρώμης Πατριάρχαι Ἀντιοχείας ψιλώνιμοι, in partibus infidelium, διαμένοντες τὸ πλεῖστον ἐν Ρώμῃ. Οὕτως ἐτέθη τέραμα εἰς τὴν φραγκοκρατίαν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν Συρίᾳ γενικῶς, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας εὐρέθη καὶ αὐθις ὑπὸ μουσουλμανικῆν ἔξουσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς νέον στάδιον ἀνεκδιηγῆτων δοκιμασιῶν. Ἡ μεγάλη καὶ ἔνδοξος Ἀντιόχεια ἔκτοτε ἀπέβη μικρὸν χωρίον, ἡ δὲ περιώνυμος Δάφνη, νῦν Bet el-Ma^s μετεβλήθη εἰς ἄμορφα ἐρεῖπια.

Ἐξ Ἀντιοχείας ὁ ὀρθόδοξος Πατριάρχης Εὐθύμιος ἀπομακρυνθεὶς εἰς Κιλικίαν προδικάλασε τὴν ἐχθρὰν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἀρμενίων, ἄγνωστον διὰ τινὰς λόγους. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Εὐθύμιος καὶ ἔτεροι τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν χρόνους, κατηγορήθησαν διότι ἐν Κιλικίᾳ εὐρισκόμενοι εἶχον ἐπικοινωνήσει ἐκκλησιαστικῶς μετὰ τῶν Ἀρμενίων, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος, μὴ δε-

1. Γεώργιος Παχυμέρης, Ἱστορία Β, 86. L. Bréhier, Ἐνθ ἄν. σ. 230 ἐξ. Περιγραφὰς τῶν ἐπιπενηχθεισῶν φρικτῶν καταστροφῶν περιέχουσιν ἐκτὸς ἐπιστολῆς τινος τοῦ κατακτητοῦ Μαμλοῦκου Σουλτᾶνου, ἀραβικαὶ πηγαί, πρβλ. B. Van den Hoff, Die Uebertragung des griechischen Patriarchats von Antiochien nach Damascus im 14 Jahrhundert, ἐν τῷ περιοδ. «Theologie und Glauben», Zeitschrift für den Katholischen Klerus, Jahrgang, 3, 1911 σ. 375—377.

2. Le Quien, Oriens Christianus III, 1153—64. L. de Mas-Latrie, Les Patriarches latins d'Antioche ἐν Revue de l'Orient Chrétien, 1897, σ. 301—408.

3. R. Dussaud, Topographie historique de la Syrie antique et médiévale, σ. 427 σημ. 3.

λήσας νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἐντελῶς προὐκάλεσε τὴν ἐχθρὰν τοῦ Ἀρμενίου Βασιλέως. Οὗτος δὲ θέλων νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ὀρθόδοξον Πατριάρχον παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς μέλλοντας ν' ἀπαγάγῳσιν αὐτόν, οἷτινες ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς ἔρημόν τινα καὶ ἄγριον βράχον παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ ἐγκατέλειπον αὐτὸν ὅπως ἐκεῖ ἀποθάνῃ, διότι οὔτε ἄνθρωποι ἐκεῖ ὑπῆρχον οὔτε τροφαί. Ὁ Πατριάρχης σωθεὶς ἐκ θαύματος τοῦ ἁγ. Νικολάου, ὡς ἐπίστευσε, κατώρθωσε νὰ μεταβῆ εἰς ΚΠολιν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ ἑλληνος Βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1261—1282), πρὸ μικροῦ ἐγκαταστάντος ἐν τῇ ἀνακτηθείσῃ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῶν ἐκδιωχθέντων λατίνων Κωνσταντινουπόλει¹.

Ἐν ΚΠόλει εὐρέθη ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος ἐν μέσῳ τῶν ἐκ τοῦ ΚΠόλεως Ἀρσένιου Αὐτωρειανοῦ (1255—60, 1261—67) προκυψάντων ζητημάτων². Ὡς γνωστὸν ὁ Ἀρσένιος εἶχεν ἐκλεγεί τὸ πρῶτον Πατριάρχης ΚΠόλεως ἐν Νικαίᾳ, καθ' ὃν ἔτι χρόνον κατεῖχον τὴν ΚΠολιν οἱ λατῖνοι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλέως Θεοδώρου β' Λασκάρως (125ῆ—1258), εἰς ὃν κυρίως ὄφειλε τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁ Ἀρσένιος, κηδεμὼν τοῦ ἀηλίκου διαδόχου Ἰωάννου ὠρίσθη ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐνόρκως ὑποσχεθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν τούτου καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνεκηρύχθη Βασιλεὺς, ὁ δὲ νεαρὸς Ἰωάννης Λάσκαρις ἐκρατεῖτο μακρὰν τῆς Ἀρχῆς. Ὁ Πατριάρχης Ἀρσένιος ἐγκατέλειπεν αἴφνης τὴν Νίκαιαν καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τινα Μονήν, ἀρνούμενος ἐπιμόνωσ νὰ ὑποβάλλῃ παραίτησιν. Ἐξελέγη νέος Πατριάρχης ὁ Νικηφόρος β' (1260—61), μὴ ἀναγνωρισθεὶς ὅμως ὑπὸ πάντων. Ταχέως δ' ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ Νικηφόρος, γέρον ὢν. Μετὰ τοῦτο ἐγένετο ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνάκτησις τῆς ΚΠόλεως, ὁ δὲ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσήλθε θριαμβευτικῶς εἰς αὐτὴν τῇ 15 Αὐγούστου 1261. Ὁ Ἀρσένιος ἐδέχθη νὰ συμβιβασθῇ μετ' αὐτοῦ ὑπὸ ὠρισμένου ὄρου καὶ μεταβὰς εἰς ΚΠολιν ἐγκαθιδρούθη ὡς Πατριάρχης ἐν τῷ ναῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἄλλὰ δὲν ἐβράδυναν ν' ἀναφανῶσι πάλιν προστριβαὶ μεταξὺ τοῦ Ἀρσενίου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, πολλῶ μᾶλλον ὅτι οὗτος διέταξε τὴν ἐκτύφλωσιν τοῦ Ἰωάννου Λασκάρως, ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἀνίκανον εἰς διεκδίκησιν τῆς βασιλείας.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅτε μετέβη εἰς ΚΠολιν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Εὐθύμιος, εὐρίσκετο τότε ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Νικόλαος β' (1242—1267). Παραδόξως πως ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως Ἀρσένιος ἐπὶ τῇ φήμῃ ὅτι ὁ Ἀντιοχείας Εὐθύμιος ἐπεκοινωνήσῃ «κατά τι» μετὰ Ἀρμενίων, ἐνῶ, ὡς εἴπομεν, κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἀρμε-

1. Γεώργιος Παχυμέρης, Ἱστορία, ἐκδ Βόννης Α, 429.

2. J. Troïtsky Τὸ σχίσμα τῶν Ἀρσενιατῶν. ρωσ. ἐκ τοῦ Περιοδ. «Χριστιανικὸν ἀνάγνωσμα» Πετρούπελεως 1867—73. Ἰ. Συκουρεῖ, Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν Ἀρσενιατῶν, Περιοδ. «Ἑλληνικά» Ἀθηνῶν, Β, 1929. 2. 267 ἐξ.

νίων, δὲν ἐδέχετο αὐτὸν εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν¹. Οὐτε ἠθέλησε φαίνεται νὰ ἐξετάσῃ κατὰ πόσον ἡ φήμη ἐκείνη ἦτο ἀληθής. Προέβη δὲ καὶ εἰς τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Οὗτος λαβὼν ὑπ' ὄψει διαφόρου κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀρσενίου, ὑποβληθείσης ὑπὸ τινος Ψητοπούλου (Ἐψητοπούλου) συνεκάλεσε Σύνοδον, ἧς μετέσχε καὶ ὁ Εὐθύμιος, συμφωνήσας εἰς τὴν καθάραισιν τοῦ Ἀρσενίου ἐνῶ ὁ Ἀλεξανδρείας Νικόλαος δὲν ἐθεώρησεν αὐτὴν κανονικὴν². Καὶ ἐξωρίσθη μὲν ὁ Ἀρσένιος εἰς Προικόννησον, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1275, ἐξελέγη δὲ νέος Πατριάρχης ΚΠόλεως ὁ Γερμανὸς γ' (1267), ἀλλ' ἐκ τῶν γεγονότων ἐκείνων πρόεκυψε τὸ θλιβερὸν σχίσμα τῶν Ἀρσενιατῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, παραταθὲν ἐπὶ μακρόν. Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας παρέμεινεν ἐν ΚΠόλει, μὴ δυνθεις νὰ ἐπαυκάμψῃ εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνεκα τῆς καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου.

Κατὰ τὴν ἐν ΚΠόλει διατριβὴν αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Εὐθύμιος ἠσθένησε σοβαρῶς. Ἐπισκεφθεὶς δὲ αὐτὸν ὁ μητροπολίτης Ἀναζάρβειος Θεοδώρητος, ἔπεισεν ὅπως προσκαλέσῃ παρ' αὐτῷ Ἐπισκόπους τινὰς τοῦ Πατριαρχείου, ἐκτὸς τῶν ἐν ΚΠόλει παρεπιδημούντων, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ μέλλοντος διαδόχου αὐτοῦ ἐν περιπτώσει θανάτου. Ἐπελθόντος δὲ τοῦ θανάτου, περὶ τὸ 1275 πιθανῶς, οἱ εἰρημένοι Ἐπίσκοποι συνεφώνησαν ὅπως ἀναδείξωσι Πατριάρχην Ἀντιοχείας μοναχὸν τινα τῆς ἐν ΚΠόλει Μονῆς τῶν Ὁδηγῶν. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ Θεοδόσιος, Πρίγκηψ ἐπονομαζόμενος, διότι κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βιλλεαρδουίνων, Δεσποτῶν τῆς Ἀγαίας. Γενόμενος ὀρθόδοξος ὁ Θεοδόσιος εἰσῆλθῃ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Μαύρου Ὁρους, ἐν ἧ ἐκάθη μοναχὸς καὶ ὁ ἐν Νικαίᾳ ἐδρεύων Πατριάρχης ΚΠ. Γερμανὸς β'. (1222—1240) καὶ ἐν ἧ οὗτος ἐτελεύτησε τὸν βίον. Μετὰ τὴν ἀνίκησιν τῆς ΚΠόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (1261) ὁ Θεοδόσιος ἐγένετο ἡγούμενος τῆς Μονῆς Παντοκράτορος, διεξήγαγε διπλωματικὰς τινὰς ἀποστολάς καὶ ἀποκατεστάθη εἰς τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀντιοχείας Μονὴν τῶν Ὁδηγῶν, ὡς ἀπλοῦς μοναχός. Κατὰ τὰ προκληθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου ζητήματα περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Θεοδόσιος δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς αὐτόν, συντασσόμενος μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀνθωντικούς. Ἀπέκρουε δὲ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ὑποστηριζόμενον Ἰωάννην Βέκκον. Ὁ Βασιλεὺς εὐρέθη πρὸ τῆς δυσχερείας τῆς ἀποκρούσεως τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πρίγκηπος εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀντιοχείας, διότι πάντες αὐτὸν ἐξήτουν ὡς Πατριάρχην. Ἐφοβήθη μὴ ἐκτεθῆ ἂν

1. *Γεώργιος Παχυμέρης*, Ἱστορία, Α, 271, «ὁ Ἀντιοχείας Εὐθύμιος ὄρημένος καὶ πάλαι εἰς τὴν κατ' ἐκείνου ἀπέχθειαν, ὡς μὴ παρ' ἐκείνου (=τοῦ Ἀρσενίου), εἰς κοινωνίαν δεχόμενος, αἰτίαν φέρων, εἰ ἀληθὴ ἀδελὸν ὄν, ὅμως δὲ φέρων ἐκ φήμης ὡς συκοινονοίῃ κατὰ τι τοῖς Ἀρμενίοις τότε διὰ ταῦτα καὶ προπαπεδέχετο κτλ.»

2. *Γεώργιος Παχυμέρης*, Ἱστορία Α, 259 ἐξ.

αὐτὸν ἀπέκρουε καὶ ἐπομένως ἐκὼν ἄκων ἔστρεψε τὴν γενομένην ἐκλογὴν¹.

Οὕτως ἀνεδείχθη Πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Θεοδόσιος β'. Πρίγκηψ (Ἰούνιος 1275—περὶ τὸ 1283/84). Ἄλλ' ὡς ἦτο ἐπόμενον μὴ συμφωνῶν πρὸς τὰ ἐνωτικά σχέδια τοῦ Βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ εἰς Συρίαν², καθ' ὃν χρόνον δὲν εἶχον ἔτι ἐκτοπισθεῖ ἐντελῶς ἐκ τῆς χώρας οἱ λατῖνοι, κατέχοντες τὴν Τρίπολιν, τὴν Πτολεμαῖδα, τὴν Βηρυτόν, τὴν Σιδῶνα, τὴν Τύρον καὶ τὰ παραλία. Ἐκ τῆς παρουσίας τούτων ἐκ Συρία ἦ θέσις τοῦ ἀνθενωτικοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἀπέβη δυσχερής. Ὅθεν μετὰ ὀκταετῆ ἀρχιερατείας, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου περὶ τὸ 1283/84 ὁ Θεοδόσιος Πρίγκηψ ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου³.

Διάδοχος αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ Ἀρσένιος (περὶ τὸ 1283/84—1285/90) ὑπὸ τοῦ Κλήρου τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας ἐν Κιλικίᾳ πιθανῶς οὐχὶ δ' ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Μαμλούκων κατεχομένη Ἀντιοχείᾳ. Ὁ Ἀρσένιος ἐπωνομάζετο «Ἁγιοσυμεωνίτης», ἅτε χρηματίσας μοναχὸς τῆς Μονῆς τοῦ ἁγ. Συμεῶν τοῦ Συλίτου, ὅτε δ' ἐξελέγη Πατριάρχης ἦτο μητροπολίτης Τύρου. Ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς «ἀνὴρ ἀγιοπρεπῆς καὶ σεβάσιμος»⁴. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ πάντων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν ΚΠόλει, ἀλλὰ διαδοθείσης φήμης ἐν ΚΠόλει ὅτι ἐπεκοινωνήσε τῷ Βασιλεῖ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀρμενίων, διεγράφη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῶν Διπτύχων, ἀνευ προηγουμένης ἐξετάσεως⁵. Μετὰ τοῦτο ἀπέθανεν ὁ Ἀρσένιος ταχέως περὶ τὰ ἔτη 1285—1290 ἐν τινὶ πόλει τῆς Συρίας, μὴ προφθάσας ν' ἀπολογηθῆ καὶ ἀποδείξῃ ἴσως ὅτι ἡ ἀνωτέρω κατηγορία δὲν ἦτο ἀληθής⁶.

Ὁ Ἀρσένιος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Ὀρθόδοξος Πατριάρχης Ἀντιοχείας τῆς δύο περιόπου αἰῶνας διαρκεσάσης περιόδου τῆς λατινοκρατίας ἐν Συρίᾳ διότι ὁ Μαμλούκος σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου El-Melek-el-Aschraf-Khalil (1290-93), ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ Σταυροφορικῶν Κρατῶν, κατέλαβε τῷ 1291 τὴν Πτολεμαῖδα καὶ τὰς παραλίους πόλεις τῆς Συρίας⁷. Ἡ

1. Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία Α, 436—437.

2. Αὐτόθι, Β, 55—56.

3. Αὐτόθι Β, 55—56.

4. Αὐτόθι. Κατὰ τὸν Νικηφόρον Κάλλιστον, Ἐκκλησ. Ἱστορία 14,39 ὁ Ἀρσένιος ὑπῆρξεν ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ Εὐθυμίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές.

5. Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία Β, 56. 121.

6. Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία, Β, 56. C. Karalevsky ἐνθ' ἄν. σ. 620—621. Κατὰ τὸν P. Ouspensky, ἐνθ' ἄν. σ. 86 ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Ἀρσενίου συνέπεσε κατὰ τὰ ἔτη 1283—1286, ὅτε κατὰ τὸν Muralt, ἐνθ' ἄν. II,452 ἐγένετο ἡ διαγραφή τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐκ τῶν Διπτύχων.

7. L. Bréhier, ἐνθ' ἄν. σ. 116.

Παλαιστίνη ἀπετέλεσεν ἰδίαν διοίκησιν, ἡ δὲ Συρία δύο διοικήσεις, τὴν τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ὑπαγομένας ὑπὸ τὸ Αἰγυπτιακὸν τῶν Μαμλούκων Κράτος, οὐτινος ἔδρα ἦτο τὸ Κάιρον. Διὰ τῶν γεγονότων τούτων, δι' ὧν οἱ Ἑπαρχίαὶ ἐκεῖναι τῆς Ἀνατολῆς ὑπήχθησαν ὀριστικῶς, ὑπὸ τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν, ἔληξεν ἡ περίοδος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ξενοκρατίας ἐν αὐταῖς.

Κατ' αὐτὴν, παρὰ πάσας τὰς ἐκ τοῦ λατινικοῦ Κλήρου καταπιέσεις, ἡ ἀρχαία καὶ ἔνδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Πατριαρχῶν ΚΠόλεως καὶ τὴν διαρκῆ παρ' αὐτῶν ἐνίσχυσιν δὲν ἀπέβαλε τὸν ἑλληνορθόδοξον χαρακτῆρα αὐτῆς. Διετηρεῖτο ἔτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ καίτοι ἐν τισιν Ἑπαρχίαις, ἔνεκα τοῦ ἑξαραβισμού τοῦ λαοῦ, ἐγένετο χοῆσις καὶ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Ἐγένοντο δὲ καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν, ὅ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πιθανῶς ἀκμάσας Ἀβραάμ Πρωτοσπαθάριος μετέφρασε 52 ὀμιλίας τοῦ ἁγ. Ἐφραίμ τοῦ Σύρου εἰς τὴν ἀραβικὴν. Ὁ Abdallah ibn al Fadi ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ μεταφράσεων. Ὡσαύτως ὁ ἡγούμενος τῆς Λαύρας τοῦ ἁγ. Συμεὼν Στυλίτου ἀρχιμανδρίτης Ἀντώνιος μετέφρασε πολλὰς ὀμιλίας εἰς τὴν ἀραβικὴν, ὡς καὶ πολλὰς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ πραγματείας. Ὁ ἱερεὺς τῆς Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μετέφρασεν ὀμιλίας τινὰς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Ὁ δὲ Γεώργιος μοναχὸς τῆς Λαύρας τοῦ ἁγ. Συμεὼν ἐν ἔτει 1107 διεξήγαγε μετὰ τριῶν μουσουλμάνων συζητήσιν περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἣν καὶ διέσωσεν. Ὁ Παῦλος al Rahib Ἐπίσκοπος Σιδῶνος, ἀκμάσας ἐν τέλει τοῦ 11^{ου} καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 12^{ου} αἰῶνος συνέγραψε πλείστας πραγματείας θεολογικὰς ἐν ἀραβικῇ γλῶσσῃ¹.

1. G. Graf, Die christlich—arabische Literatur bis zur frankischen Zeit, ἐν Strassburger theologische Studien, Fribourg im B. 1905 B. V. Steinschneider, Polemische und apologetische Literatur in arabischer Sprache, Leipzig 1877, παρὰ C. Karalevskij, ἐνθ' ἄν. σ. 621-622.